

הגוסס

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים:

3.....	הקדמה אישית.
4.....	מבוא
	משפט עברי
5.....	הגדרת גוסס
7.....	היחס של ההלכה להפסקת טיפול מאריך חיים ותרופות.
11.....	היחס ליסוריו של הגוסס.
12.....	ערך החיים.
	משפט ישראלי
14.....	חולה שנוטה למות.
17.....	מה מותר ומה אסור לעשות בגוסס\חולה הנוטה למות.
20.....	השוואה.
21.....	סיכום.
22.....	בביליוגרפיה.

הקדמה אישית:

הנושא בוא בחרתי לעסוק הוא היחס לגוסס בתחום הרפואה של ימינו ובזמן המשפט העברי משום שנושא זה עניין אותי ורציתי לדעת איך מתיחסים לאנשים שמתנדנדים בין החיים למוות והאם הם יכולים להחילט שזהו נמאס להם והם לא חושבים שהחיים שלהם הם חיים יותר אז הם רוצים למות ולסיים עם זה, אז האם על פי חוק בישראל מותר להם "להתאבד" בשביל לסיים את היסורים היומיומים שהם עוברים וגם רציתי לדעת האם גם פעם הם יכלו לעשות זאת, זה למה אני בחרתי בנושא היחס לגוסס.

מבוא :

בעבודה זאת העוסקת ביחס לגוסס במשפט של ימינו(המשפט הישראלי) ובמשפט של ימי התנ"ך (המשפט העברי) אני חקרת את מה שאפשר לעשות בקשר לרצון מסוים של אדם למות היות והוא סובל יסורים קשים יומיומים והוא רוצה להפסיקם אז האם לרופאים יש הרשאה משפטית שמותירה להם לגאול אדם מיסוריו ולהפסיק את הסבל שלו ולא בדרך של הצלת חיים שמאפיינת את עבודת הרופאים אלא בדרך של "הרג". טיעונים מוסריים מנוגדים עולים בדיון על הנושא. מצדדיה מדגישים את זכותו של אדם על גופו ואת זכותו של אדם שלא לסבול ואת זכותו לבחור מוות על חיים נטולי כבוד ומלאים בסבל ויסורים. מתן היתר לקיפוד חיים, בנסיבות קיצוניות עלול להוביל ברבות הזמן להתרת דמם של חולים גם במקרים שאין לכך כל הצדקה.

משפט עברי

הגדרת גוסס־ודין גוסס :

דין גוסס נתבאר במשנה באהלות (פ"א מ"ו) שדינו הוא כחי לכל דבר ואינו מטמא טומאת מת, והיינו משום שכתוב בספר במדבר (יט יג) "בנפש האדם אשר ימות", ולמדו מכאן שטומאה זו שייכת רק אם כבר מת, ונפסק כן גם ברמב"ם (טומאת מת פ"א הט"ו).

וכן יעויין במשנה בערכין (ו ב) האומרת, "הגוסס והיוצא ליהרג... ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב", וא"כ גם לגוסס יש את כל הדינים של אדם חי.

ובגמרא קידושין (עח ב) מבואר שגוסס לא יכול להקנות מתנה. וברש"י (שם ד"ה כשהוא גוסס) משמע שטעם הדבר הוא שלעניין זה הגוסס נחשב כמת, וכך דעת הר"ח שם. אולם התוספות שם (ד"ה לא צריכא) ביארו באופן אחר וז"ל, "לכן נ"ל דודאי גוסס דבריו קיימין והכא גבי מתנה היינו טעמא דמתנתו אינה כלום משום דמסתמא גוסס אינו יכול לדבר אבל אם היה מדבר פשיטא דדבריו קיימין והא דנקט גוסס ולא נקט חולה שנשתק משום דמסתמא יתרפא ואז יהא בידו להקנות אבל גוסס אין רגילות שיתרפא וחולה נמי שנשתק והרכין בראשו דבריו קיימין".

ובשו"ע (אבה"ע סי' קכא סעי' ז), פסק "גוסס, הרי הוא כחי ויכול לגרש". וברמ"א הוסיף "וי"א דוקא גוסס שמדבר, אבל אינו מדבר לא, ויש להחמיר".

והמפרש על השו"ע ביאר מהו גוסס וז"ל, "תרגום על צד תאמנה, על גססיהן, כלומר על חזה שלהן. וענין גוסס הוא שהקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה".

מאידיך איתא בגמ' סנהדרין (עח א) "מה בין גוסס לטרפה, אמר רבא, הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור. בגוסס בידי שמים, שהוא חייב. לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם. מר מדמי ליה לטרפה, ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים. מאן דמדמי ליה לטרפה, מ"ט לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים? גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה, האי איתעביד ביה מעשה. ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטרפה? טריפה מחתכי סימנים, הא לא מחתכי סימנים".

ובעיקר החילוק כתב ביד רמ"ה (שם ד"ה אמר רבא) "ואית דאמרי מיחתכי סימני חיותיה וידיע דלא חיי, האי לא מחתכי סימני, כלומר לא נראו בו סימני טריפה ואפשר שחי, דהא ליכא מאן דאמר דכל גוסס למיתה, אלא רוב גוססים למיתה מכלל דאיתה מיעוטא דחיו".

וכותב השטמ"ק (ב"ק כו ב) בשם הר"י מיגש, "טריפה איקרי מי שנתחדש בו אחד מי"ח טרפות כמו, ניקב קרום של מוח וכיו"ב וגם שסופו למות אפילו שהוא חי ועומד על רגליו. אבל זה המוכה לא אירע בו אחד מי"ח טריפות והוא בריא בכלל, אבל אם הוא חולה שנחלש מהמכות והוא כגוסס וכל אבריו ניצולים מלהיות טריפה גם עם נחלשה נפשו, חי יקרא עד שימות, והיה אפשר שתחיה נפשו ויתקיים שנים. ומי שנולד בו אחד מי"ח טריפות עם היות שהוא הולך הוא כמת שא"א לו לחיות ולא יתרפא".

מכל הנ"ל עד כאן מצאנו ב' שיטות עיקריות להגדרת גוסס.

א. דינו כמת ממש (רש"י), שלא יחיה (תוס'), וקרוב למיתה מעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (המפרש בשו"ע). כלומר ע"פ כל הנ"ל עולה שהגדרתם לגוסס דומה לטרפה.

ב. מהחילוק שבין טרפה לגוסס מהגמי בסנהדרין דלעיל מצינו שחולה שנחלש ממכות הוא כגוסס וכל אבריו ניצולים מלהיות טריפה גם עם נחלשה נפשו, חי יקרא עד שימות. ודברי התוס' שם שרוב ולא כל גוססים למיתה.

והנפקא מינה בין השיטות היא שאם דינו כמת, ההורגו פטור כדין טרפה וכשיטת רש"י וסיעתו אך אם דין הגוסס כחי, ההורגו חייב עליו מיתה.

היחס של ההלכה להפסקת טיפול מאריך חיים ותרופות :

חלק גדול מגדולי הפוסקים סבורים, שאם החולה הנוטה למות סובל מיסורים קשים, או אפילו סבל נפשי חזק מאד, ומבקש שלא יאריכו חייו בטיפולים שמוסיפים סבל - מותר להימנע מטיפול מאריך-חיים, אבל אין איסור אם האריכו את חייו בתנאים כאלו. ויש אף הסבורים, שאם החולה הסופני סובל - מצווה וחובה להימנע מלהאריך את חיי הסבל שלו, ואסור לנקוט בפעולות שיאריכו את גסיתת הסבל שלו.

יש מי שכתב, שאם החולה הנוטה למות שרוי בחוסר הכרה מוחלט, ולא ברור שהוא סובל יסורים חייבים לטפל בו בכל האמצעים, כולל החייאה. וכתבו, שגם חולה בתרדמת עמוקה סובל, ולכן מותר גם בו להימנע מהארכת חייו.

אמנם יש הסבורים, שאין להבדיל בין סוגי טיפולים שונים, ובין חולים שונים, אלא חייבים להמשיך ולטפל בכל חולה ובכל מצב, בכל האמצעים העומדים לרשות הרופא, כדי להאריך את חייו, כל עוד החולה מוגדר כחי. דבר זה נכון גם אם החולה סובל, וגם אם אינו מסכים לכך.

לשיטת הסוברים, שבמצבים מסוימים מותר להימנע מלהאריך חיים, או אפילו שיש איסור לעשות כך נקבעו מספר הגבלות ותנאים.

ההגבלות והתנאים :

באופן עקרוני יש חובה להמשיך בכל הטיפולים הממלאים צרכים טבעיים של החולה, כגון אוכל, שתיה וחמצן; או טיפולים יעילים לסיבוכים שכל חולה אחר היה מקבל אותם, כגון אנטיביוטיקה לדלקת ריאות, או דם למצבי דימום חריף. דבר זה חייבים לעשות גם נגד רצונו של החולה. אין חיוב לטפל באמצעים שמיועדים למחלה היסודית, או לסיבוכים קשים שברור שהחולה ימות מהם, ואין הטיפולים באים אלא להאריך את החיים במידת-מה, אבל אין כל סיכוי שטיפולים אלו יביאו להחלמה ולריפוי, ובוודאי אם הטיפולים הללו יגבירו את הכאב והסבל, ובוודאי אם אין החולה מסכים לכך. בהגדרות אלו כלולים החיאה, הנשמה, ניתוחים, דיאליזה, כימותרפיה, הקרנות...

פסק דין:

מדן תורה חייבים לטפל בחולה, אפילו אם לדעת הרופאים הינו חולה סופני הנוטה למות - בכל התרופות והטיפולים הרפואיים השגרתיים כפי הצורך. חלילה לקרב קיצו של חולה סופני כדי להקל על סבלו, על ידי הימנעות ממתן מזון או טיפולים רפואיים. כל שכן שאסור לקרב קיצו על ידי מעשה [למעט אם ברור שאלו הן שעותיו האחרונות, שאז גם לטלטלו אסור, מכיוון שהוא גוסס]. להלן רשימת טיפולים רפואיים כפי שנוסחה על ידי רופאים בכירים.

אלו הטיפולים הרפואיים כפי שנוסחו על ידי רופאים בכירים:

יש להזין את החולה הסופני, ובמידת הצורך גם על ידי זונדה או פיוס קיבה. כמו כן יש לתת עירווי נוזלים לוריד, זריקת אינסולין, מורפיום במינון מבוקר, אנטיביוטיקה, ומנות דם.

אם הגיעו הרופאים למסקנה, שאפסו כל הסיכויים להציל את חיי החולה, למרות מאמצים טיפוליים מירביים ביחידה לטיפול נמרץ, וכגון שהגיע החולה לאי ספיקה סופית ובלתי הפיכה של לפחות שלוש מערכות חיוניות בגופו, וכל הרופאים המטפלים בו החליטו שאפסו הסיכויים להציל את חייו, ומותו על פי מהלך מחלתו צפוי בתוך זמן קצר מאוד, ודווקא בתנאי שהרופאים מעריכים שהחולה סובל יש הסבורים, שמותר להימנע, לשנות,

או להפסיק איבחונים וטיפולים שונים בתנאי שבפעולות אלו לא ימות החולה מיד, אף שבעקבות הפעולות הוא ימות ממחלתו בתוך מספר שעות, ובתנאי שהשינויים יתבצעו באופן הדרגתי, תוך ביקורת ומעקב אחרי מצבו של החולה לאחר ביצוע השינויים, אך בכל מקרה אסור לעשות פעולה שתביא למותו המיידי של החולה, ואפילו אם יש ספק שהפעולה תביא למותו המיידי של החולה - אסור לעשות זאת. לפיכך - יש להימנע מלהתחיל כל טיפול חדש שיאריך את חיי הסבל של החולה ללא תוחלת, כולל טיפול אנטיביוטי וכו'; יש להפסיק לבצע בדיקות שונות, כגון בדיקות דם המיועדות לעמוד על מצבו של החולה, הואיל והחולה סובל, ואין בבדיקות אלו שום תועלת; אין צורך להמשיך ולהשאיר את החולה במצב זה, היינו להמשיך ולבדוק את לחץ הדם, קצב הלב, וריווי החמצן ואין צורך לתקן את מצבו של החולה על פי הנתונים שייראו על המסך, הואיל והחולה סובל, ואין בבדיקות אלו שום תועלת.

יש להמשיך בטיפול במשככי כאבים, כדי למנוע עד כמה שניתן כאב וסבל לחולה.

אסור לעשות פעולה שתביא למותו המיידי של החולה, ואפילו אם יש ספק שהפעולה תביא למותו המיידי של החולה - אסור לעשותה.

לפיכך, אסור לנתקו ממכשיר ההנשמה, אם הנחת הרופאים היא שאפשר שנשימתו תלויה באופן מלא בהנשמה במכונה; אסור להפסיק באופן מלא ומיידי תרופה כמו דופאמין, המיועדת לשמור על לחץ דמו של החולה, אם ההנחה היא שאפשר שבכך ייפול לחץ הדם מיד, והחולה ימות מיד.

מותר לשנות או להפסיק טיפולים, כאשר ההנחה היא שבפעולה זו לא ימות החולה מיד, אף שבעקבות הפעולה הוא ימות ממחלתו בתוך מספר שעות, בתנאי שהרופאים מעריכים שהחולה סובל, ובתנאי שהשינויים יתבצעו באופן הדרגתי, תוך ביקורת ומעקב אחרי מצבו של החולה לאחר ביצוע השינויים.

לפיכך מותר להוריד את קצב ההנשמה של מכונת ההנשמה עד למידה שהחולה עדיין נושם בכוחות עצמו; מותר להוריד את ריכוז החמצן המוזרם לחולה על ידי המכונה עד ל- 21%, שהוא ריכוז החמצן באוויר הרגיל שכולנו נושמים במצב רגיל; מותר להוריד בהדרגה את

מינון הדופאמין, בהנחה שלא ניצפה שינוי משמעותי בלחץ הדם של החולה, או אפילו אם רואים ירידה מסויימת בלחץ דמו, אך הדבר אינו מביא למותו המיידי; מותר להפסיק את ההזנה העל-וורידית של החולה, היינו המזון המרוכז הניתן לו דרך הווריד, ולהעביר את ההאכלה דרך הפה בזונדה, או אפילו להסתפק במתן מים וסוכר דרך הווריד; מותר להפסיק תרופות הניתנות באופן מניעתי למנוע קרישי דם או דימומים, כגון הפרין וחוסמי H₂; מותר להפסיק מתן אינסולין אשר ניתן להורדת רמות גבוהות של סוכר בדם. וכל זה בתנאי שהחולה סובל.

כמו כן מותר להימנע מלחדש תרופות או טיפולים שניתנים באופן מחזורי ולא באופן מתמיד ושוטף, כגון להימנע מלחדש טיפול בדיאליזה; להימנע מלחדש טיפול בדופאמין לאחר שנגמר העירווי המכיל תרופה זו; להימנע מלחדש אנטיביוטיקה לאחר שנגמר העירווי המכיל תרופה זו. וכל זה בתנאי שהחולה סובל.

היחס ליסוריו של הגוסס :

לכל הדעות יש להפחית את יסוריו של כל אדם ככל הניתן, וגם כשסנהדרין הוציאו אדם להורג בגלל פשעים חמורים, היו צריכים להשקותו סם, כדי שתיתרף דעתו, ולא יסבול בשעת מותו.

אכן, מוסכם על כל הפוסקים, שבכל מקרה אין היתר להרוג אדם בידיים כדי למנוע את יסוריו. אלא שנחלקו הפוסקים, אם מניעת המשך היסורים בחולה הנוטה למות מצדיקה הימנעות מטיפול המאריך את חייו, או שגם בתנאים אלו יש לערך החיים חשיבות גדולה יותר מערך מניעת היסורים. יש שהוכיחו מהגדרת התלמוד, שיסורים שאין להם קיצבה קשים ממיתה, ומכאן שנוח לבני אדם יותר למות מלחיות חיי יסורים קשים, והם רשאים להעדיף למות מלחיות יסורים ולכן במקום יסורים קשים מותר לאדם להימנע מלקבל טיפול מאריך חיים, ועוד יש מי שכתב, שאריכות ימים ושנים יותר מידי אינם טובים, ועוד יש מי שכתב, שדין הצלה נאמר דווקא במקום שנהנה הניצול מהארכת ימיו, וטוב לו שיאריכו לו ימיו, ואז גם מחללים עליו שבת להצלתו, אבל במקום שטוב מותו מחייו מחמת יסוריו, אין כלל דין הצלה. ולכן מי שסובל יסורים והוא נוטה למות, אין חיוב להאריך חייו להצילו. ראיות לשיטה זו: נמצאו בתנ"ך ובחז"ל כמה דוגמאות שאנשים התפללו על עצמם שהקב"ה ימיתם, כדי לגואלם מיסוריהם, כגון אליהו, יונה, וחוני המעגל. ממקורות אלו משמע, שמותר לאדם להתפלל על עצמו שימות, כשהוא סובל מאד. עוד מצינו דוגמאות אחדות בחז"ל, שביקשו חכמים רחמים על חולה גוסס, או על חולה שניטלה ממנו דעתו - שימות, ובעיקר יש לציין את סוף ימיו של רבי יהודה הנשיא, שנחלקו תלמידיו של רבי ואמתו אם עדיף להתפלל עליו שימשיך לחיות למרות יסוריו, או עדיף

שימות בגלל יסוריו, ונפסקה הלכה כאמתו של רבי, שפעמים צריך לבקש רחמים על החולה שימות, כגון שמצטער החולה בחוליו הרבה, ואי אפשר לו שיחיה. וכן נפסק שכשנפש אדם יוצאה, אין צועקים עליו שתשוב נפשו.

אמנם יש הסבורים, שחייבים להמשיך ולטפל בכל חולה בכל האמצעים, ואף אם יש לחולה יסורים קשים, כי בעצם קיום החיים יש זכות, אפילו הם חיי צער ויסורים.

ערך החיים :

חלק נכבד מגדולי הפוסקים סבורים, שערך החיים הוא אמנם ערך מקודש ונעלה ביותר, אך איננו ערך מוחלט. הוכחות לכך: יש ערכים העולים על ערך החיים, כגון שלוש עבירות שיהרג ואל יעבור, יציאה למלחמה, ומיתה על קידוש ה'; יש מצבים שבהם ניתן לדחות את החיים, כגון הרודף אחרי חברו להורגו, מיתות בית-דין על עבירות חמורות, והתאבדות בתנאים מסויימים; ובעיקר מצבים בסוף החיים הכרוכים ביסורים קשים, שעל פי עקרונות הלכתיים מותר להימנע מלהאריכם בתנאים ובמצבים מוגדרים היטב.

עמדה הלכתית- השקפתית זו מאפשרת איזון בין ערך החיים המקודש והחשוב לבין ערכים אחרים, כגון מניעת סבל, כאשר מתקיימים תנאים מוגדרים היטב לכך.

היסוד ההלכתי העיקרי לגישה זו הוא עקרון "מסיר המונע":

'ועת למות' (קהלת ג ב), למה הוצרך קהלת לומר כן, אלא כשאדם גוסס כשנפש אדם יוצאת, לא צועקים עליו שתשוב נפשו, כי אינו יכול לחיות אלא מעט ימים, ואותן ימים יסבול ייסורים.

אין גורמים לאדם שלא ימות מהרה, כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים, ואין הנשמה יכולה לצאת, מסירים החוטב משם, ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות, ואם גוסס ואומר אינו יכול למות עד שישמו אותו במקום אחר ולא יזיז אותו משם.

וכן אסור לגרום למת שימות מהר, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להיפרד, אסור להשמט הכר והכסת מתחתיו מכוח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזיזו ממקומו, וכן אסור לשום מפתחות בית הכנסת תחת ראשו כדי שייפרד, אבל אם יש שם דבר שגורם עיכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים, או שיש מלח על לשונו, ואלו מעכבים יציאת הנפש, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל אלא שמסיר המונע.

אמנם יש הסבורים, שערך החיים הוא אינסופי, מוחלט, ובלתי ניתן לחלוקה וליחסיות. על פי שיטה זו יש להאריך חיי כל חולה בכל מקרה, בכל מצב, ובכל תנאי, גם כשתוחלת החיים היא קצרה ביותר, גם כשהחולה סובל סבל רב, וגם אם הדבר נעשה נגד רצונו.

משפט ישראלי

חולה שנוטה למות :

החוק הישראלי עד שנת 2005 ראה אדם אחראי למותו של זולתו אם : "במעשהו או במחדלו החיש את מותו של אדם הסובל או ממחלה או מפגיעה שהיו גורמות למותו גם אילו לא מעשהו או מחדלו זה". בתי המשפט בישראל מעולם לא נתנו הרשאה להמתת חסד אקטיבית, אם כי במקרים רבים אפשרו להימנע מטיפול מאריך חיים. ניתוק ממכונת הנשמה, הימנעות מדיאליזה, הפסקת אספקת מזון ונוזלים – כל אלו פעולות פסיביות שקיבלו הכשר במשפט הישראלי בנסיבות מסוימות.

הזכות למות בכבוד מוסדרת בהוראות החוק הקובעות, כי במצבים מסויימים, אדם המוגדר כחולה הנוטה למות זכאי לבקש שימנעו מטיפול בו והצוות הרפואי מחוייב לקיים את הוראותיו, במגבלות הקבועות בחוק.

ישנם מקרים שבהם אי הארכת חיי חולה סופני היא בגדר נורמה שכבר אין מערערים עליה. כך, למשל, בבתי החולים בישראל אין מנשימים חולים עם סרטן ממושט ואין ממעיטים בתרופות משככות כאבים לחולים סופניים, גם אם ברור שהן עלולות לקצר את ימיהם

כמו כן אדם זכאי לתת הוראות מראש, בעודו בריא, ביחס לטיפול שיקבל או שימנע מלקבל, אם וכאשר יהיה חולה הנוטה למות וכן למנות מיופה כוח שייתן הוראות

במקומו. בכדי לאפשר הפסקת טיפול, יש להוכיח כי החולה אינו מעוניין לחיות, כאשר ייתכנו שני מצבים : חולה שהוא בעל כשרות משפטית וחולה שאינו בעל כשרות משפטית.

חולה בעל כשרות משפטית ייחשב מי שמלאו לו 17 שנים, מסוגל להביע את רצונו, לא הוכרז כפסול דין והוא כשיר מבחינה הכרתית, שכלית ונפשית לקבל החלטות בקשר לטיפול רפואי בו מתוך הבנה, שיקול דעת ורצון חופשי.

על חולה בעל כשרות משפטית להביע רצון באופן מפורש להפסקת הטיפול הרפואי ו/או לטיפול נלווה (טיפול רפואי שאינו קשור לבעייתו הרפואית חשוכת המרפא כגון : מתן מזון ונוזלים). לשם כך עליו לחתום על טופס הבעת רצון שאינו רוצה להוסיף לחיות.

חולה שמסיבה כלשהי אינו יכול להביע את רצונו בכתב, יצהיר על רצונו בעל פה בפני שני עדים וההצהרה והעדויות יתועדו בכתב, סמוך ככל הניתן לאחר מכן.

במקרה שמדובר בחולה הנוטה למות שמלאו לו 17 שנים והוא אינו בעל כשרות משפטית, הזכות תתאפשר במקרים הבאים :

החולה נתן הנחיות רפואיות מקדימות בכתב.

החולה מינה מיופה כוח שייתן הנחיות רפואיות במקומו.

החולה נתן הנחיות רפואיות מקדימות וגם מינה מיופה כוח.

ניתנה החלטה של ועדה מוסדית או של ועדה ארצית – במקרים המתאימים על פי החוק.

אם אין הנחיות, ייפוי כוח או החלטת ועדה, ניתן להיעזר בתצהירים של אנשים הקרובים לחולה, המעידים כי אינו מעוניין להמשיך לחיות. אדם נחשב קרוב לחולה אם הוא בעל קרבה משפחתית או רגשית לחולה, יש ביניהם מערכת יחסים קרובה ורציפה למשך שנתיים לפחות לפני קבלת ההחלטה וידועים לו פרטים רבים על החולה.

במקרים חריגים ניתן להיעזר בעמדתו של אפוטרופוס שמונה לחולה, אם הוא אדם הקרוב אליו ולפיה החולה אינו מעוניין להאריך את חייו.

במקרה שהוכח כי החולה הנוטה למות אינו מעוניין להמשיך לחיות, יש להימנע מלתת לו טיפול רפואי הקשור לבעייתו הרפואית חשוכת המרפא, אולם אין להימנע מטיפול נלווה. ניתן להימנע גם ממתן טיפול נלווה רק במקרה של חולה הנוטה למות הנמצא בשלב הסופי וסובל סבל משמעותי.

פסק דין לדוגמא של המתת חסד כנגד החוק החולה הנוטה למות

פסק דין :

בית המשפט המחוזי בתל אביב התיר לפני שבועיים את ניתוקו ממכונת הנשמה של חולה מחלת שרירים סופנית (ALS). הבקשה מתבססת על תצהירו של הרופא וחוות דעתו של מומחה לפסיכיאטריה, ואף קיבלה את הסכמתו של היועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטיין. מדובר בחולה הראשון בישראל אשר הותרה לו המתת חסד על אף שאינו עונה להגדרת החוק "החולה הנוטה למות", הנועד למקרים בהם חולים סופניים המבקשים לסיים את חייהם בכבוד. מאז הפסיקה נותק החולה ממכשיריו ומת.

היועץ המשפטי לממשלה, יהודה וינשטיין, תמך בהליך וציין כי "קשה היא כקריעת ים סוף מלאכתו של בית המשפט במקרים מעין אלו. ביקשנו למצוא איזון ראוי, במסלול אותו התווה המחוקק, בשאלה הקשה מכל. הלוואי שלא היינו צריכים להידרש להכרעות קשות מעין אלו".

עורך הדין גיורא ארדינסט, שייצג את החולה, הביע סיפוק מהחלטת בית המשפט. "פסק הדין יצר תקדים חשוב ועקרוני, שעה שמיקם את האוטונומיה של הרצון ואת הזכות לחיות בכבוד ולמות בכבוד במקום הראוי להן", אמר. "עמדת היועץ המשפטי לממשלה, כפי שהובאה על ידי עורך הדין לילך דייך, היתה עמדה אמיצה והיא ראויה להערכה רבה".

מה מותר ומה אסור לעשות בגוסס\חולה הנוטה למות :

איסור המתה אקטיבית (במזרק למשל) - עשיית פעולה אף אם היא טיפול רפואי, המכוונת להמית, או שתוצאתה, קרוב לוודאי היא גם גרימת מוות. האיסור תקף גם אם הפעולה היא לבקשת החולה וגם אם המטרה להקטין את סבלו. עשיית פעולה כאמור מהווה עבירה פלילית.

איסור סיוע התאבדות- עשיית פעולה, אף אם היא טיפול רפואי, שיש בה סיוע להתאבדות. עשיית פעולה כאמור מהווה עבירה פלילית.

איסור הפסקת טיפול רציף – טיפול שלפי טיבו ניתן באופן מתמשך ובלא הפסקות אם ההפסקה עלולה להביא למותו של החולה (לדוגמא ניתוק ממכשיר הנשמה).

טיפולים שמותר וניתן להימנע מהם על פי החוק

יש להימנע (לפי רצון החולה כפי שנקבע) מטיפול רפואי הקשור לבעייתו הרפואית חשוכת המרפא של החולה הנוטה למות, כולל בדיקות, ניתוחים, החייאה, חיבור (בלבד) למכשיר הנשמה, טיפולים כימותרפיים, הקרנות או דיאליזה, וכו'.

לגבי טיפולים שכבר ניתנים לחולה טרם החלטה בעניינו, החוק מבחין בין 2 סוגי טיפולים :

מותר שלא לחדש טיפול רפואי מחזורי שהוא טיפול רפואי הניתן באופן מחזורי ובהפסקות ,
ואפשר להבחין באופן מעשי וברור בין סיום מחזור אחד של טיפול לתחילת מחזור הבא.
מותר להימנע מחידוש טיפול רפואי רציף, שנפסק שלא במכוון או בדרך חוקית אחרת וכן
מותר להשתמש באמצעים טכנולוגיים שבעזרתם טיפול רציף מתוכנן מראש להינתן
כטיפול מחזורי, למרות שעל פי טיבו הוא ניתן בד"כ באופן מתמשך וללא הפסקו.

הסתייגות מצפונית, ערכית או מקצועית של מטפל

החוק אינו מחייב מטפל לתת לחולה הנוטה למות טיפול רפואי מסוים, או להימנע ממתן
טיפול רפואי מסוים, בניגוד לערכיו, למצפוניו, או לשיקול דעתו הרפואי.

עם זאת, מטפל המסרב לפעול לפי הוראות החוק מהסיבות שצויינו, חייב להעביר את
הטיפול באותו חולה למטפל אחר, על פי הסדר שקבוע מראש עם מנהל המוסד הרפואי.

ציטוט של החוק חולה הנוטה למות בו מצוינים האיסורים

סימן ד': פעולות אסורות:

איסור המתה במעשה:

19. אין בהוראות חוק זה כדי להתיר עשיית פעולה, אף אם היא טיפול

רפואי, המכוונת להמית, או שתוצאתה, קרוב לוודאי, היא גם גרימת מוות, בין

שהיא נעשית מתוך חסד וחמלה ובין שלא, ובין לבקשת החולה הנוטה למות או

אדם אחר ובין שלא.

איסור סיוע להתאבדות:

20. אין בהוראות חוק זה כדי להתיר עשיית פעולה, אף אם היא טיפול

רפואי, שיש בה סיוע להתאבדות, בין שהיא נעשית מתוך חסד וחמלה ובין שלא, ובין לבקשת החולה הנוטה למות או אדם אחר ובין שלא.

איסור הפסקת טיפול רפואי רציף

21. אין בהוראות חוק זה כדי להתיר הפסקת טיפול רפואי רציף בחולה הנוטה למות, העלולה להביא למותו, בין שהוא בעל כשרות ובין אם לאו; ואולם מותר להימנע מחידוש ט¹יפול רפואי רציף, שנפסק שלא במכוון או שלא בניגוד להוראות כל דין וכן מותר להימנע מחידוש טיפול רפואי מחזורי, והכל בכפוף להוראות סימן ג'.

שמירת מצב בפנייה לוועדה מוסדית:

22. נודע לרופא אחראי, כי קיימת מחלוקת בנוגע להחלטה או קביעה לגבי חולה הנוטה למות, וכי פנה אדם לוועדה מוסדית או כי בכוונת אדם לפנות לוועדה מוסדית לצורך הכרעה במחלוקת, יפעל הרופא האחראי באופן שיאפשר את המשך חייו של החולה הנוטה למות ובלבד שאם קיימת אפשרות לעשות כן

1. חוק החולה הנוטה למות, התשס"ו 2005

באמצעות טיפול שאינו טיפול רציף, ייעשה הדבר כך.

השוואה :

הזכות למות בכבוד מוסדרת בהוראות החוק הקובעות, כי במצבים מסויימים, אדם המוגדר כחולה הנוטה למות זכאי לבקש שימנעו מטיפול בו והצוות הרפואי מחוייב לקיים את הוראותיו, במגבלות הקבועות בחוק.

במשפט העברי וגם כן במשפט הישראלי אוסרים המתה במעשה ורואים בדבר כהריגה ואו רצח ולא רואים אם הבדל בין אם זה נעשה מטעמי חסד או לא. ההבדל בין בכך בין המשפט העברי לישראלי הוא שבמשפט העברי מנומק איסור ההמתה על פי ההלכה ומטעמי דת ובעלות אלוהים על האדם : אין בעלותו של האדם מקנה לו זכות להביא נזק לגופו, ולדעת הכל אסור להרוג את חברו, גם אם מבקש ממנו, שכן האדם איננו בעלים על גופו, כדי לגרום למותו. בעוד שהמשפט הישראלי מנמק את האיסור מטעמי מוסר ואתיקה.

הגדרת החולה הנוטה למות מבחינת המשפט העברי חז"ל לא מגדיר באופן מדויק מי הוא גוסס אך מספר מקורות מפרשים כי גוסס הוא : מי שאינו יכול לרוב לדבר. מי שנותר לו שלושה ימים לחיות ותוך זמן מת, מי שאין דעתו צלולה והוא אינו שולט בחושיו.

על פי המשפט הישראלי ניתן להגדיר גוסס כחולה סופני שרופא קבע שמי מן המערכת החיוניות בגופו קרסו ותוחלת חייו לא תעלה על שבועיים וחולה הנוטה למות מוגדר כחולה שרופא קבע לגביו כי הוא סובל מבעיה רפואית ללא מרפא וכי תוחלת חייו גם בהינתן טיפול רפואי מתקדם לא תעלה על שישה חודשים.

סיכום :

משפט עברי :

שניים מגדולי הרבנים בדורנו נחלקו בשאלה אם יש לאדם בעלות כלשהי על גופו - יש מי שסבור, שאין האדם בעלים על גופו כלל; ויש מי שסבור, שאין לשלול לגמרי את בעלות האדם על גופו, אלא שיש לו בעלות חלקית על גופו, והיא בעלות של שותפות בינו ובין הקב"ה. אך מכל מקום גם לפי שיטה זו, אין בעלותו של האדם מקנה לו זכות להביא נזק לגופו, ולדעת הכל אסור להרוג את חברו, גם אם מבקש ממנו, שכן האדם איננו בעלים על גופו, כדי לגרום למותו.

אכן, נחלקו הפוסקים אם יש לאדם זכות אוטונומית להחליט על הימנעות מטיפול מאריך חיים בהיותו חולה נוטה למות, ובמקום של סבל רב. יש מי שכתבו, שאם אי אפשר לרפא את החולה, אלא שהטיפול מועיל רק להאריך ימי החולה ביסורים, צריך להודיע לחולה ולשאול אותו אם רוצה שיתנו לו טיפול זה, אבל אם אין החולה רוצה לחיות בחיי צער אלו, אין לתת לו טיפול כזה. ומאידך, צריך להודיע דבר זה לחולה ולשאול אותו אם רוצה שיתנו לו טיפול רפואי זה, שאם בחיי יסורים רוצה יותר ממיתה צריכים לתת לו. וכן אם החולה ירא שמים, ולא נטרפה דעתו, רצוי מאד להסביר לו, שיפה שעה אחת בתשובה

בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ויש זכות לסבול בעולם הזה יותר מאשר למות מיד, אך אם בכל זאת אינו רוצה ביסורים - יש לשמוע לו.

משפט ישראלי:

היום יש את הזכות למות בכבוד שמוסדרת בהוראות החוק וקובעות, כי במצבים מסויימים, אדם המוגדר כחולה הנוטה למות יכול לבקש שימנעו מטיפול בו והצוות הרפואי מחוייב לקיים את הוראותיו, במגבלות הקבועות בחוק.

כמו כן אדם זכאי לתת הוראות מראש, בעודו בריא, ביחס לטיפול שיקבל או שימנע מלקבל, אם וכאשר יהיה חולה הנוטה למות וכן למנות מיופה כוח שייתן הוראות במקומו.

בביליוגרפיה:

משפט עברי

1. מל"א יט ד.

2. יונה ד ג.

3. תענית כג א.

4. רמב"ם רוצח ב, ב, שהגורם מיתה לחברו "עוון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים".

5. דברים לב לט

6. הרב משה פיינשטיין, שו"ת אגרות משה חחו"מ ח"ב סי' עה אות א.

7. סנהדרין מג א; תנחומא פקודי ב; רמב"ם סנהדרין יג ב.

8. הרב ניסים בן ראובן גירונדי, ר"ן, נדרים מ א ד"ה אין.

9. הרב יהודה בן שמואל החסיד, ספר חסידים סי' רלד.

10. הרב אליעזר יהודה וולדינברג, שו"ת ציץ אליעזר ח"ה קונט' רמת רחל סי' כט; שם ח"י סי' כה פ"ו אות' ה-ו על פי סוטה כב ב; רמב"ם סוטה ג כ. וראה תיוו"ט סוטה א ט.

משפט ישראלי:

חוק החולה הנוטה למות, התשס"ו 2005

אהובה טיכו "משפט רפואי וביו אתיקה כרך 1 תשס"ח

הנחיות ליישום חוק החולה הנוטה למות חוזר מנכ"ל משרד הבריאות
הארכת חיי החולה הסופני רשות או חובה דר סודי נמיר, אסיא ס"ג ס"ד כסלו תשנ"ט
130, 15 לחוק זכויות החולה תשנ"ו